

Evaluatie van de Monitor Agressie en Geweld voor de dienst Justitiële Inrichtingen.

Inleiding

In 2004 en 2007 is er onderzoek gedaan bij de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) naar het voorkomen van agressie en geweld in Nederlandse gevangenen. Daartoe zijn een groot aantal medewerkers van de DJI schriftelijk ondervraagd. De resultaten van deze studie zijn beschreven in het rapport getiteld.

Resultaten Monitor agressie en geweld, 2007 versus 2004.
Auteurs: Natacha Borgers, Hanneke van Lindert en Ivo Kuijpers.
15 juni, 2007.

De vragenlijst bestaat uit een tweetal onderdelen. Een deel staat bekend als de Basis vragenlijst Amsterdam (BASAM) waarmee een aantal belangrijke psychologische en sociale aspecten en gevolgen van de beleidsvoering voor werknemers in arbeidsorganisaties kan worden gekwantificeerd (Biessen, 1992). Het tweede deel wordt de *Monitor Agressie en Geweld genoemd*; hier wordt gevraagd naar ervaringen met agressie en geweld op de werkvloer. Deze evaluatie studie richt zich op dit tweede deel.

Criminaliteit in het algemeen is een gevoelig onderwerp waar iedereen een mening over heeft. Slachtofferschap van mensen die beroepshalve, namens de maatschappij, een groot risico lopen ligt zo mogelijk nog gevoeliger. Mensen die in het gevangeniswezen werken behoren tot die groep. De evaluatie van het onderzoek (instrument en data) is gevraagd om de geloofwaardigheid van de resultaten te waarborgen.

Aanleiding tot de evaluatie door INTERVICT is de bezorgdheid van de Dienst Justitiële Inrichtingen over een aantal items die niet door alle deelnemende medewerkers van gevangenen consequent zijn ingevuld. Een aantal medewerkers heeft geantwoord dat ze niet te maken hebben gehad met lichamelijk geweld in een periode van 12 maanden, maar wel aangegeven licht lichamelijk letsel ten gevolge van geweld op het werk te hebben opgelopen in diezelfde periode. Dergelijke inconsistenties in de antwoorden zijn ook gevonden voor ernstig letsel; respondenten die aangeven niet met geweld te zijn geconfronteerd in de afgelopen 12 maanden maar wel gewond zijn geraakt als gevolg van geweld op het werk.

Een tweede discrepantie is met andere beschikbare data over zwaar lichamelijk letsel. Dergelijk letsel heeft een medische behandeling en dat betekent korte of langere tijd verzuim van het werk. Beiden worden goed geregistreerd. Geregistreerde gegevens over medische hulp en verzuim als gevolg van geweld op de werkvloer waren niet beschikbaar, we gaan er hier van uit dat er een dergelijke discrepantie bestaat.

Aan het International Victimology Institute Tilburg (INTERVICT), het kennisinstituut voor victimologie van de Universiteit van Tilburg, is gevraagd deze inconsistenties in de antwoorden te onderzoeken en een onderbouwd oordeel te

vellen over de vragenlijst die wordt gebruikt in het DJI onderzoek onder DJI personeel.

De concrete vraagstelling voor dit onderzoek luidt als volgt:

Onderzoek doen naar de mate van de inconsistenties in de victimisatie resultaten en beoordelen of deze de resultaten van de studie vertroebelen en of de (mogelijk) minder betrouwbare items ook de resultaten van de studie in totaliteit negatief beïnvloeden.

Achtergrond van de vragenlijst

De aandacht voor beroepsgroepen die risico's lopen op agressie van klanten, patiënten of andere groepen is pas recent onder de aandacht gebracht. Uit nationale en internationale studies is echter bekend dat diverse beroepsgroepen zoals leerkrachten, hulpverleners, handhavers, dienstverleners, et cetera, tijdens de uitoefening van hun publieke functie, risico's lopen om slachtoffer te worden van agressie (intimidatie, verbaal en fysiek geweld, seksueel ongewenst gedrag, et cetera). Dit blijkt uit onderzoek van Bogaerts, Den Hartogh en Van der Knaap (2008) en Kunst, Schweizer, Bogaerts en Van der Knaap (2008).

Agressie en geweld maken deel uit van arbeidsomstandigheden en kan leiden tot ziekteverzuim. Er is in 2005 een arbo-convenant overeengekomen tussen de Dienst Justitiële Inrichtingen, het Ministerie van Sociale Zaken en de vakbonden. De Monitor Agressie en Geweld is ontwikkeld om in het kader van het convenant de situatie in Justitiële Inrichtingen in kaart te brengen.

Survey onderzoek naar slachtofferschap beknopt toegelicht.

De BASAM meet een aantal belangrijke psychologische en sociale aspecten die relevant zijn voor iedere arbeidsorganisatie. Omdat medewerkers van gevangnissen, net als politie agenten en anderen ook een veiligheidsrisico lopen, zijn er vragen over ervaringen met geweld, intimidatie en ongewenste seksuele aandacht bij het onderzoek betrokken. Een survey onder werknemers met een publieke taak met vragen over intimidatie, geweld en ongewenst seksuele aandacht geeft meer informatie en betrouwbaarder informatie dan de officiële statistieken daarover.

Officiële statistieken zijn gebaseerd op aangiftes die slachtoffers doen bij een autoriteit zoals de politie of, bijvoorbeeld in het geval van ongewenste seksuele aandacht, binnenshuis bij vertrouwenspersonen. Niet iedereen doet aangifte of meldt dergelijke incidenten. Officiële data zijn dan ook altijd een onderschatting. Voor de Monitor Agressie en Geweld geldt dat er wel een nauwkeurige registratie is van ziekteverzuim op het werk en of dit het gevolg is van verwondingen opgelopen tijdens het werk. Deze data is op dit moment echter niet beschikbaar.

Een survey heeft een lagere drempel en is anoniem en de uitkomsten van een slachtoffer survey benaderen dichter de werkelijke omvang van dit soort ongewenst gedrag. Nadeel is echter dat de *perceptie* van de respondent over ongewenst gedrag bestudeerd wordt. Een compliment kan als seksuele aandacht worden opgevat. Is een schouderduw een uiting van geweld of iets wat wel eens kan gebeuren? Is een

vervelende opmerking van een collega gezonde rivaliteit of intimidatie? In geval van een aangifte bij een autoriteit is er altijd een geschoold persoon die op basis van het verhaal door een slachtoffer een incident classificeert. Bij een survey zoals deze wordt in alle gevallen gewerkt met de informatie die de respondent bereid is te geven op vragen zoals die door de respondent worden geïnterpreteerd, waarbij dus een stukje subjectiviteit een rol speelt.

Een andere beperking is dat een survey doorgaans alleen resultaten geeft over zaken waarnaar gevraagd wordt. Wanneer bij het opstellen van een vragenlijst ervoor gekozen wordt bepaalde gebeurtenissen niet op te nemen, komt daarover dus geen informatie beschikbaar. Melding of aangifte bij een autoriteit is een open procedure, in beginsel kan al het mogelijke ongewenst gedrag gerapporteerd worden en is er een geschoold persoon die dat classificeert. Een survey heeft ook doorgaans betrekking op een steekproef en niet op de gehele populatie. Dit heeft tot gevolg dat een betrouwbaarheidsmarge gehanteerd moet worden bij de interpretatie van de gegevens.

Bij het invullen van een vragenlijst wordt een beroep gedaan op het geheugen van de respondent. Het begrip “telescoping” heeft betrekking op de tijd waarin het geheugen een gebeurtenis plaatst. Minder ernstige gebeurtenissen worden opgevat als alweer een tijdje geleden en ernstige gebeurtenissen worden naar voren gehaald. “Ik herinner het mij nog als de dag van gisteren” is een opmerking die veel mensen maken die iets ernstig hebben meegemaakt. Dit speelt een rol bij het invullen van vragen over gebeurtenissen in de afgelopen 12 maanden waarvan in dit onderzoek sprake is. De kans bestaat dat ernstige incidenten van langer dan 12 maanden geleden ook worden meegenomen bij de beantwoording. De kans bestaat dat minder ernstige incidenten worden onderschat.

Betrouwbaarheid en validiteit spelen een centrale rol bij iedere meting. Deze twee begrippen kunnen onderscheiden, maar niet van elkaar gescheiden worden. Validiteit is de mate waarin een instrument meet wat het geacht wordt te meten. Betrouwbaarheid is de mate waarin een instrument een reproduceerbaar resultaat oplevert. Evalueren van de vragenlijst komt er op neer de betrouwbaarheid en validiteit van het instrument te beoordelen. Het verschil tussen beiden kan uitgelegd worden aan de hand van een voorbeeld van twee kapotte klokken.

Betrouwbaarheid: Een kapotte klok die al jaren stilstaat, is een zeer betrouwbaar instrument omdat het een zeer voorspelbare en reproduceerbare meting oplevert. De klok geeft zeer betrouwbaar de tijd weer *van het moment waarop de klok kapot gegaan is*. Willen we echter weten hoe laat het NU is, hebben we er niets aan (lage validiteit maar wel heel betrouwbaar).

Validiteit: Een klok waarvan de grote wijzer is afgevallen geeft nog steeds de tijd aan en kan dus gebruikt worden om te beoordelen of de trein nog gehaald kan worden. Omdat alleen de kleine wijzer beschikbaar is kan de tijd alleen met een nauwkeurigheid van slechts ± 10 minuten worden afgelezen. Dit is bijzonder onbetrouwbaar als we bedenken dat een normaal horloge tegenwoordig slechts enkele minuten per jaar afwijkt. Er is hier sprake van een hoge validiteit met een lage betrouwbaarheid.

De inhoud van dit rapport

Bij onderhavige evaluatie gaat het om de vragen over geweld en ander ongewenste ervaringen op het werk. Een tweede onderzoeksvraag is: Als mocht blijken dat deze specifieke geweld en letsel items niet optimaal zijn, heeft dit dan consequenties voor de betrouwbaarheid en validiteit van de rest van de onderzoeksresultaten?

Het volgende onderdeel van dit rapport beschrijft meer concreet de Monitor Aggressie en Geweld en de data zoals die beschikbaar is voor een groot aantal medewerkers van de DJI. Met name de inconsistenties waar het hier om gaat worden besproken.

Daarna volgen meer concreet de onderzoeksvragen die we in dit rapport trachten te beantwoorden en de methodes die daarvoor gebruikt zijn.

Na het bespreken van de resultaten volgen dan de conclusies waar we op basis van de analyses toe zullen komen.

Beschrijving van de vragenlijst en de data

De problemen met inconsistentie zijn terug te vinden in de specifieke items over slachtofferschap van verbaal en fysiek geweld. De meeste items in de BASAM gedeelte van de vragenlijst zijn zgn. Likert schalen waarin op een 5-punt schaal moet worden aangegeven “Helemaal niet mee eens” tot “Helemaal wel mee eens” (of varianten daarop). Het voordeel van dit soort schalen is dat ze makkelijk in te vullen zijn en de middencategorie meestal een neutrale interpretatie kent. De resultaten zijn dan ook meestal mooi normaal verdeeld. Een aantal van die items bij elkaar vormen schaaltes die betrouwbaarder zijn dan elk van de individuele items. Als een van de vragen anders geïnterpreteerd wordt dan bedoeld, worden die effecten uitgemiddeld. Ze vormen doorgaans dan ook geen probleem.

Het onderwerp in onderhavige evaluatie zijn de items die niet naar attitudes maar naar *feitelijke negatieve ervaringen* vragen. De volgende vragen uit de Monitor Agressie en Geweld zijn in de evaluatie gebruikt:

- *Ongewenste Seksuele aandacht, intimidatie en lichamelijk geweld in de afgelopen 12 maanden.* Deze vragen zijn apart gevraagd voor patiënten / pupillen / gedetineerden, voor gedrag door één collega, door meerdere collega's en door leidinggevenden. Een totaal van 12 vragen.
- Twee vragen over letsel; *ernstig en licht letsel in de afgelopen 12 maanden*, opgelopen op het werk tengevolge van geweld op het werk.
- Zes vragen over de *gevolgen van agressie en geweld in de afgelopen 12 maanden*; namelijk (kort) verzuim, lang verzuim, (kort) verminderd functioneren, langer dan zes weken minder functioneren, verlies van plezier in het werk en serieus overwegen van baan te veranderen.
- Ook zijn er een vijftal vragen over *psychologische gevolgen* van agressie en geweld op het werk in de vragenlijst opgenomen; beelden en herinneringen niet van zich af kunnen zetten, plaatsen; taken en personen mijden; niet aan die ervaringen willen denken of er niet over willen praten; schrikacties en neerslachtigheid. Dit zijn typische symptomen van Post Traumatisch Stress Syndroom.

Voor de eerste drie onderdelen konden de respondenten aangeven of het “Nooit”, “Één keer”, “Twee keer”, “Drie keer” en “Vier keer of vaker voorgekomen” is in de afgelopen twaalf maanden. Voor de vragen over psychologische gevolgen waren de antwoordcategorieën “nooit”, “zelden”, “af en toe”, “vaak” en “zeer vaak” beschikbaar.

Zoals al eerder genoemd gaat het hier om de incidenten en reacties daarop zoals de respondent die ervaren heeft en interpreteert; het kent dus een subjectief element. Voor deze vragen zijn ook de volgende, technische, aspecten van belang

- 1) *Scheve verdeling*; Het gaat om negatieve gedragingen/ervaringen. Kenmerkend voor dit soort data is dat de grootste groep (die kan kleiner zijn dan 50%) geen ervaringen heeft, een iets kleinere groep een enkel ervaring, weer een kleinere groep twee ervaringen. De frequentie neemt af naarmate het aantal negatieve ervaringen groter wordt. Een mooi schaalte variërend van nooit tot vaak is niet mogelijk, hoewel het instrument wel de antwoordcategorieën “Nooit”, “Één

keer”, “Twee keer”, “Drie keer”, “Vier keer of vaker” kent. Dit levert echter geen ‘normaal’ verdeelde scores op. Verdeling is scheef richting “Nooit”. Het is de aard van dergelijke items en onvermijdelijk.

- 2) *Dichotomiseren*; De resultaten van dit type vragen kunnen hierdoor niet eenvoudig gepresenteerd worden met gemiddelde scores en hun standaard deviatie. Dit is alleen van toepassing voor normaal verdeelde gegevens. Gegevens van dit type worden doorgaans gedichotomiseerd en gepresenteerd als een prevalentie maat; het percentage van de respondenten dat tenminste één keer slachtoffer is geweest in een periode van twaalf maanden. Nadeel van prevalentie maten is dat ze grote betrouwbaarheidsintervallen kennen en dat dit relatief nadeliger wordt naarmate de percentages lager zijn. Dit is ook een eigenschap van dit type data en onvermijdelijk.

Beschrijving van de data

Voor de evaluatie is gebruik gemaakt van de data die verzameld zijn door ORBIS in 2004 en 2007 onder medewerkers van de Dienst Justitiële Instellingen. In 2004 betrof het 5750 respondenten en in 2007 10.214 respondenten. In het rapport van ORBIS wordt steeds onderscheid gemaakt tussen de uitvoerenden binnen de Justitiële Inrichtingen en werknemers niet of nauwelijks met gedetineerden/patiënten/pupillen in aanraking komen. Dat onderscheid wordt in deze evaluatie niet gemaakt. *Voor inhoudelijke interpretatie van de onderzoeksgegevens wordt verwezen naar het rapport van ORBIS.*

In de meeste tabellen worden zowel de data uit de 2007 survey als de 2004 survey genoemd. Het is belangrijk om ook de resultaten uit 2004 te bekijken om uit te sluiten dat de discrepanties een gevolg zijn van een andere werkwijze in 2007 dan in 2004.

Tabel 1 in de bijlage laat de rechte tellingen zien voor de 22 items waar deze evaluatie zich op richt. Tabel 1 geeft samenvattende resultaten (rechte tellingen) van de vier vragen over ongewenste seksuele aandacht, de vier vragen over intimidatie en de vier vragen over geweld. De sets van vier vragen betroffen steeds ongewenst gedrag door 1) van één college, 2) door meerdere collega's, 3) door patiënten/pupillen/gedetineerden en 4) door leidinggevenden. In de tabel zijn deze variabelen steeds gecombineerd tot een ja/nee score, waarin “ja” betekent tenminste één keer te maken te hebben gehad met dergelijk ongewenst gedrag in de afgelopen 12 maanden. De resultaten hier kunnen afwijken van wat er in het rapport van ORBIS genoemd worden. Dit is het gevolg van andere keuzes die gemaakt zijn in de hercodering en analyse. Het is hier niet de bedoeling de analyses van ORBIS overnieuw te doen maar slechts het instrument te evalueren.

Ook de gevolgen van geweld zijn gedichotomiseerd. De categorie ‘Andere gevolgen’ betreft de vragen over dwangmatige herinneringen, plaatsen mijden, er niet aan willen denken of over praten, schrikreacties en neerslachtigheid.

Tabel 1 Percentages ongewenst gedrag en gevolgen daarvan in een periode van 12 maanden voor de 2004 en 2007 data -de 2004 en 2007 populaties zijn niet gelijk, de vergelijking is gemaakt ten behoeve van de evaluatie van de vragenlijst, voor inhoudelijke resultaten, zie het ORBIS rapport-

Ongewenst gedrag	2007			2006		
	Totaal N	N	%	Totaal N	N	%
In een periode van 12 maanden						
Ongewenste seksuele aandacht	10214	1924	18.8	5750	1143	19.9
Intimidatie		4918	48.1		3120	45.7
Geweld		2200	21.5		1376	23.9
Tenminste 1 ongewenste ervaring		5744	56.2		3638	63.3
Gevolgen daarvan						
In een periode van 12 maanden						
Gewond geraakt	10214	2466	24.1	5750	1353	23.5
Verzuim		985	9.6		510	8.9
Minder goed functioneren		2280	22.3		1368	23.8
Andere gevolgen (PTSS)		1964	19.2		1291	22.5

Methode van onderzoek

kruistabellen

Inventariseren van de inconsistenties in de 2007 en 2004 database door middel van kruistabellen. Vergelijken van de mate van inconsistenties voor de verschillende kruistabellen helpt daarbij. Bij geweld en lichamelijk letsel gaat het om concrete gebeurtenissen. Intimidatie en ongewenste seksuele aandacht en de mogelijk gevolgen daarvan, zoals minder functioneren, zijn meer aan interpretatie onderhevig. Als de inconsistenties voor geweld en letsel groter zijn dan de andere inconsistenties is dat een indicatie dat er met geweld iets anders en meer aan de hand is dan met de overige vormen van ongewenst gedrag.

factoranalyse

In plaats van de vragen precies inhoudelijk te interpreteren is er de optie er van uit te gaan dat de gegevens manifestaties zijn van onderliggende factoren, zonder dat die bekend zijn. Met behulp van een factor analyse kan een eventuele onderliggende structuur bestudeerd worden. De drie maal vier items over ongewenst gedrag plus de vier items over de gevolgen daarvan worden met behulp van een factoranalyse geanalyseerd. Deze techniek zet de variabelen in groepen bij elkaar die op basis van hun scores hetzelfde antwoordpatroon hebben. Vervolgens kan dan over de inhoud van de onderliggende factoren gespeculeerd worden.

Resultaten

Tabel 2 geeft de resultaten van een kruistabel van deze variabelen met de gegevens over lichamelijk letsel, ziekteverzuim en verminderd functioneren. Ook hier zijn de variabelen gedichotomiseerd. Geweld is vergeleken met lichamelijk letsel en tenminste één maal te maken hebben gehad met ongewenst gedrag met verzuim en verminderd functioneren.

1. In de groep van 8014 respondenten in de 2007 survey die aangeven niet met geweld op het werk te maken hebben gehad, geven er 1251 (15.5%) aan wel lichamelijk letsel op het werk te hebben opgelopen. 55.7% (1225 respondenten) van de respondenten die wel met geweld te maken hebben gehad heeft lichamelijk letsel opgelopen. Dus één op de 6 á 7 respondenten die geen slachtoffer zijn geweest van geweld op het werk (door gedetineerden, één of meerdere collega's of door een leidinggevende) geven aan wel (licht of zwaar) letsel tengevolge van lichamelijk geweld op het werk te hebben opgelopen.
2. Ongeveer 1 op de 20 respondenten die geen ervaringen hebben met ongewenste seksuele aandacht, intimidatie of geweld (op het werk door gedetineerden, één of meerdere collega's of door een leidinggevende) geven aan wel van het werk verzuimd te hebben tengevolge van agressie en geweld op het werk.
3. Ongeveer 1 op 9 respondenten die geen ervaringen hebben met ongewenste seksuele aandacht, intimidatie of geweld (op het werk door gedetineerden, één of meerdere collega's of door een leidinggevende) geven aan wel enige tijd minder goed gefunctioneerd te hebben ten gevolge van agressie en geweld.
4. Ruim één op de vijf respondenten die geen ervaringen hebben met ongewenste seksuele aandacht, intimidatie of geweld (op het werk door gedetineerden, één of meerdere collega's of door een leidinggevende) geven aan wel andere gevolgen te ondervinden van agressie en geweld op het werk.

Tabel 2 Inconsequenties tussen ongewenst gedrag en gevolgen daarvan in de 2004 en 2007 data

-de 2004 en 2007 populaties zijn niet gelijk, de vergelijking is gemaakt ten behoeven van de evaluatie van de vragenlijst, voor inhoudelijke resultaten, zie het ORBIS rapport-

	2007			2006		
	Totaal N	N	%	Totaal N	N	%
Gewond geraakt						
In een periode van 12 maanden						
Geweld nee (1)	8014	1251	15.5	4374	603	13.8
Geweld ja	2200	1225	55.7	1376	750	54.5
Verzuim						
In een periode van 12 maanden						
Geen ongewenste ervaringen (2)	4470	235	5.3	2112	93	4.4
Teminste 1 ongewenste ervaring	5744	750	13.1	3638	417	11.5
Minder goed functioneren						
In een periode van 12 maanden						
Geen ongewenste ervaringen (3)	4470	492	11.0	2112	241	11.4
Teminste 1 ongewenste ervaring	5744	1788	31.1	3638	1127	31.0
Psychische gevolgen						
In een periode van 12 maanden						
Geen ongewenste ervaringen (4)	4470	317	7.1	2112	157	7.5
Teminste 1 ongewenste ervaring	5744	1647	28.7	3638	1133	31.1

De met grijs gemarkeerde getallen in de tabel geven de inconsistenties aan.

De inconsistenties in (1) zijn groter dan in (2) en (3). Terwijl het in (1) om meer concrete gedragingen gaat zou verwacht mogen worden dat de inconsequenties juist geringer zouden zijn. Intimidatie en ongewenste seksuele aandacht is meer aan interpretatie onderhevig dan daadwerkelijk geweld. "Minder goed functioneren" is meer aan interpretatie onderhevig dan daadwerkelijk gewond raken. Verzuim en minder functioneren, hoeven niet noodzakelijk terug gevoerd te kunnen worden op concrete incidenten. Dat is bij lichamelijk letsel wel het geval. De inconsistenties in (4) zijn het grootst. Hier is er waarschijnlijk ook sprake van dat deze gevolgen voor een belangrijk deel niet terug te voeren zijn op concrete gebeurtenissen of op gebeurtenissen langer dan 12 maanden terug.

Belangrijk is dat de verhouding wat dit betreft nagenoeg gelijk zijn voor de 2004 data. De mogelijkheid dat de discrepanties worden veroorzaakt doordat er in 2007 een andere werkwijze is gevolgd dan in 2004 kan derhalve worden uitgesloten.

Mogelijke verklaringen voor deze discrepanties.

- a) De vragen over letsel worden door de respondent mentaal niet gekoppeld aan de eerder gestelde vraag over ervaringen met de diverse vormen van ongewenst gedag. Het begrip 'lichamelijk geweld' in de letsel vragen wordt anders geïnterpreteerd dan in de specifieke vragen daarover eerder in de vragenlijst. Hetzelfde zou kunnen gelden voor ongewenste seksuele aandacht en intimidatie.
- b) Hoewel expliciet uitgesloten, worden er mogelijk door de respondent incidenten van buiten het werk in de beantwoording betrokken.
- c) Slordig invullen door respondenten.
- d) Hoewel expliciet aangegeven, is het mogelijk dat er gebeurtenissen langer dan 12 maanden door de respondent bij de letselvragen betrokken worden, maar niet bij de geweldsvragen.
- e) Geheugeneffect; in de eerst gestelde vragen over ongewenst gedrag worden er gewelddadige incidenten niet aangegeven maar pas bij de vraag over letsel herinnerd.
- f) Telescoping effect; dit is ook een geheugen effect, ernstige incidenten worden beter herinnerd en herinnerd als waren ze pas kort geleden, Incidenten langer dan twaalf maanden geleden worden dan bij de antwoorden betrokken. Het is niet waarschijnlijk dat het geweld zelf niet, maar het letsel wel naar voren gehaald worden.
- g) Timeframe: Een deel van de gevolgen die ervaren worden in de afgelopen 12 maanden zijn een reactie op incidenten langer dan 12 maanden geleden en worden dus niet in de eerdere vragen meegeteld.

Hoe groot ieder van deze factoren bijdraagt is met de huidige gegevens niet uit te rekenen. Vergelijking van de discrepanties betreffende letsel met verminderd functioneren leidt tot de volgende 'educated guess': Van de discrepanties is 1/4 het gevolg van slordig invullen, 1/4 door geheugen en tijd effecten. Het grootste deel is toe te schrijven aan interpretatie.

- Het meest aannemelijk is dat de respondenten de vragen over ongewenste seksuele aandacht, intimidatie en geweld als een *slachtoffervraag* interpreteren. Gedrag dat specifiek en intentioneel op de medewerker gericht is. Het kan zijn dat iemand boos is, of een gedetineerde verward en agressief, maar dat een medewerker zich dan geen slachtoffer voelt maar als iets wat onderdeel uitmaakt van het werk. Het oplopen van lichamelijk letsel is minder aan interpretatie onderhevig, geweldsincidenten die de respondent eerder niet meetelde, worden dan hier wel meegeteld.
- Het is mogelijk dat verwondingen opgelopen buiten het werk worden meegenomen in de antwoorden. Dit is echter niet erg waarschijnlijk. De gehele vragenlijst gaat over het werk, ook bij deze concrete vraag wordt aangegeven dat het verwondingen betreft tengevolge van geweld op het werk.

Als er incidenten van buiten het werk bij de letselvragen worden betrokken kan dat eenvoudig opgelost worden door alleen die letsels mee te tellen van respondenten die eerder aangaven met geweld op het werk te maken hebben gehad. Is de eerste mogelijkheid van toepassing, dan is er sprake van een “blessing in disguise”. De eerste vragen over geweld tellen een deel van de gewelddadige incidenten niet mee, maar dankzij de vragen over letsel komen die alsnog (gedeeltelijk) boven tafel. Helaas kan dit met behulp van de huidige data en vragenlijst niet beoordeeld worden.

Betrouwbaarheid van de data.

Eventueel slordig invullen door respondenten is een betrouwbaarheidskwestie. We moeten ons afvragen of eventuele effecten en verschillen die gevonden worden het gevolg zijn van toeval en/of willekeurige fouten, of dat verschillen echt toe te schrijven zijn aan bijvoorbeeld verandering van de omstandigheden die in de loop der jaren zijn opgetreden.

Een fundamenteel nadeel van dichotome data (of data die heel scheef verdeeld is, zoals hier het geval) is dat de betrouwbaarheidsintervallen erg groot zijn. Ook dit is inherent aan het type informatie waar hier naar gezocht wordt. Verschillen moeten daarom relatief groot zijn om ook statistisch significant te zijn. Dit is niet zo relevant voor de vergelijking tussen de 2004 en 2007 onderzoeken omdat er grote steekproeven zijn genomen. Wanneer de data echter wordt uitgesplitst en er kleinere groepen met elkaar worden vergeleken is het realistisch dat veel verschillen statistisch niet significant zijn. Ook voor onderstaande tabel geldt dat deze resultaten niet overeen hoeft te komen met het rapport van ORBIS. Het gaat er hier immers niet om het onderzoek overnieuw te doen maar de vragenlijst te evalueren.

Tabel 3. Toets op statische verschillen tussen de 2004 en 2007 data

-de 2004 en 2007 populaties zijn niet gelijk, de vergelijking is gemaakt ten behoeve van de evaluatie van de vragenlijst, voor inhoudelijke resultaten, zie het ORBIS rapport-

Ongewenst gedrag	N	2007	N	2006	ChiSq	d.f.=1 P
In een periode van 12 maanden						
Ongewenste seksuele aandacht	10214	18.8	5750	19.9	2.6	p>0.05
Intimidatie		48.1		45.7	55	p<0.05
Geweld		21.5		23.9	12	p<0.05
Teminste 1 ongewenste ervaring		56.2		63.3	75	p<0.05
Gevolgen daarvan						
In een periode van 12 maanden						
Gewond geraakt		24.1		23.5	0.76	p>0.05
Verzuim		9.6		8.9	2.6	p>0.05
Minder goed functioneren		22.3		23.8	4.5	p<0.05
Overige gevolgen (PTSD)		19.2		22.5	23	P<0.05

De verschillen tussen 2004 en 2007 voor verzuim en lichamelijk letsel zijn statistisch niet significant wanneer men uitgaat van een random steekproef uit een zeer grote populatie. Omdat hier grote steekproeven zijn genomen uit een beperkt populatie kunnen verschillen sneller significant zijn.

De items in een schaal combineren, resultaten van een factoranalyse

In plaats van de vragen inhoudelijk te interpreteren is er de mogelijkheid er van uit te gaan dat de gegevens manifestaties zijn van onderliggende factoren, zonder dat die exact bekend zijn. Met behulp van een factor analyse kan een eventuele onderliggende structuur bestudeerd worden. De drie maal vier items over ongewenst gedrag plus de vier items over de gevolgen daarvan worden met behulp van een factoranalyse geanalyseerd. Deze techniek zet de variabelen in groepen bij elkaar die op basis van hun scores hetzelfde antwoordpatroon hebben. Vervolgens kan dan over de onderliggende factoren gespeculeerd worden.

Naar aanleiding van de resultaten van de factoranalyse zijn vijf schaaltes gemaakt. Van de variabelen in ieder schaalte zijn gemiddeldes berekend. Interpretaties van de gemiddelde scores zijn wat lastiger dan de originele vragen, De laagste waarde voor iedere schaal is 1; geen enkele ervaring met geweld, intimidatie ongewenste seksuele aandacht en geen gevolgen. Als alle vragen uit het schaalte met 'Tenminste 1 keer' zijn beantwoord levert dit een waarde 2 op het schaalte op.

Het voordeel van deze aanpak is dat de inconsistenties genegeerd kunnen worden, dat de 22 vragen gereduceerd worden tot een kleiner aantal factoren en dat door de items te combineren er schaaltes ontstaan die betrouwbaarder zijn dan de losse items. De structuurmatrix voor de 5 factoren staan in tabel 2 in de bijlage. Daarin staat aangegeven welke factoren in de vijf factoren passen. De beschrijving van de vijf factoren en hun gemiddelde scores voor 2004 en 2007 staan in tabel 4. In de laatste kolom van tabel 4 staan de Alpha's van de schaaltes. De Alpha zou tussen de 0.70 en 0.90 moeten liggen. Een heel hoge Alpha betekent dat de variabelen zodanig veel op elkaar lijken dat het grootste deel ervan weggelaten kan worden. Een te lage Alpha betekent dat de items niet voldoende op elkaar lijken om bij elkaar gezet te kunnen worden.

Tabel 4 Resultaten voor de vergelijking 2004 met 2007.

-de 2004 en 2007 populaties zijn niet gelijk, de vergelijking is gemaakt ten behoeven van de evaluatie van de vragenlijst, voor inhoudelijke resultaten, zie het ORBIS rapport-

	N	Gem score	Resultaat F-toets (Anova)	Cronbach's Alpha
Factor 1 Ernstig (vier items + 1)				
Geweld door collega's (leidinggevenden en één of meerder collega's) en ernstig letsel. Ook ongewenst seksuele aandacht van een leidinggevende laadt op deze factor.	2004	1.048	Significant	0.80
	2007	1.040	4.5 0.03	
Factor 2 Gevolgen (vier items + 1)				
Lang en kort verzuim, enige en lange periode van verminderd functioneren. Ernstig letsel laadt ook op deze factor.	2004	1.152	Niet significant	0.76
	2007	1.155	0.22 0.64	
Factor 3 Geweld en intimidatie door gedetineerden				
(3 items) Lichamelijk geweld en intimidatie door gedetineerden en licht lichamelijk letsel.	2004	1.674	Significant	0.63
	2007	1.575	48 0.00	
Factor 4 Ongewenste seksuele aandacht (4 items)				
De vier items over ongewenste seksuele aandacht.	2004	1.179	Niet significant	0.75
	2007	1.156	3.10 0.08	
Factor 5 Intimidatie (3 items)				
De drie vragen over intimidatie, door één of meerder collega's en door leidinggevende. Intimidatie door gedetineerden valt in een andere factor.	2004	1.253	Niet significant	0.74
	2007	1.271	3.40 0.07	
Overige gevolgen (5 PTSD items) deze zijn niet bij de factoranalyse meegenomen.				
dwangmatige herinneringen, plaatsen mijden, er niet aan willen denken of over praten, schrikreacties en neerslachtigheid.	2004	1.174	Niet significant	0.89
	2007	1.165	1.15 0.22	

De Alpha voor de 3^e factor is laag. Licht lichamelijk letsel, geweld en intimidatie door gedetineerden/pupillen/patiënten en worden door de factor analyse wel bij elkaar ingedeeld maar hangen toch niet sterk onvoldoende samen om in een enkel schaalte te kunnen zetten.

Op basis van deze analyse kunnen de volgende (inhoudelijke) conclusies getrokken worden. Bedenk hierbij dat de resultaten hier kunnen afwijken van wat er in het rapport van ORBIS genoemd worden. Dit is het gevolg van andere keuzes die gemaakt zijn in de hercodering en analyse. Het is hier niet de bedoeling de analyses van ORBIS overnieuw te doen maar slechts het instrument te evalueren.

- 1) Er is een statistisch significant verschil in ernstig geweld tussen 2004 en 2007.
- 2) De gevolgen van geweld op het werk zijn niet minder of meer geworden in de periode 2004-2007
- 3) Geweld en intimidatie door gedetineerden/cliënten is minder geworden
- 4) Ongewenste seksuele aandacht is niet toe of afgenomen
- 5) Er is geen statistisch significant verschil tussen 2004 en 2007 voor intimidatie door collega's en leidinggevende.

Interpretatie van de factoren

De eerste factor verklaart een groter deel van de variatie dan elk van de andere factoren. Hierin vallen alle geweldsincidenten waar collega's bij betrokken zijn. Ik heb deze factor als "ernstige dingen" gelabeld. Ernstig letsel valt ook in deze factor. Een extra reden om dit "ernstige dingen" te noemen is dat ongewenste seksuele aandacht van een leidinggevende ook in deze factor valt; er is sprake van een machtsrelatie. Intimidatie door collega's kent deze machtsrelatie in mindere mate of is afwezig, in geval van ongewenste seksuele aandacht door gedetineerden is de machtsrelatie juist omgedraaid.

De derde factor omvat licht lichamelijk letsel en geweld en intimidatie door patiënten/pupillen/gedetineerden.

Dit bevestigt het vermoeden dat geweld door collega's ernstiger wordt opgevat dan geweld en intimidatie door gevangenen, pupillen en patiënten. Omgaan met gedetineerden, pupillen en patiënten in justitiële inrichtingen is waar het werk om draait en geweld en intimidatie komt helaas voor, maar is van een andere orde dan geweld door collega's. Het is in gevangenissen belangrijk dat je op collega's kunt rekenen.

Conclusies

De discrepanties tussen ervaringen met geweld en de gevolgen daarvan (lichamelijk letsel) zijn te groot om als gebruikelijke onnauwkeurigheden af te doen. “Lichamelijk geweld” in de vragen of daar ervaringen mee zijn geweest in de afgelopen 12 maanden wordt anders geïnterpreteerd dan in de vraag over lichamelijk letsel ten gevolge van “lichamelijk geweld”. Hoe de respondent beiden precies interpreteert blijft speculeren. Waarschijnlijk worden in de vragen over ervaringen met geweld op het werk dit opgevat als ‘slachtoffer’ ervaringen die op de JI medewerker gericht zijn. Geweld tengevolge van verwarde of gestreste gevangenen pupillen of patiënten worden in eerste instantie dan niet meegeteld maar beschouwd als iets dat bij het werk hoort. Bij de vragen over lichamelijk letsel worden deze dan wel meegeteld. Dit was bij de constructie van de vragenlijst eigenlijk niet te voorzien. Een tweede mogelijkheid is dat lichamelijk letsel opgelopen buiten het werk worden meegenomen door de respondenten bij beantwoording. Dit acht ik minder waarschijnlijk omdat de gehele vragenlijst over de ervaringen op het werk gaat, waarom zou dan bij deze twee vragen opeens de privésfeer worden betrokken?

Inconsistenties zoals hier gevonden worden meestal vermeden door in de vragenlijst een routing op te nemen. Na de vragen over geweld, vóór de vragen over lichamelijk letsel, komt dan een instructie zoals “Als u geen slachtoffer bent geweest van geweld op het werk (zie vragen xx xx xx) sla dan de volgende twee vragen over en gaan naar vraag xx”.

Als lichamelijk letsel van buiten het werk bij de antwoorden betrokken zijn geweest had bij gebruik van een routing het probleem met de inconsistenties niet opgetreden. Als de andere mogelijkheid van toepassing is, bij de vragen over ervaringen met geweld op het werk bepaalde incidenten niet worden meegeteld maar bij de letselvragen komen die wel boven tafel, dan leveren de inconsistenties belangrijke informatie op die anders gemist zouden zijn. Mijns inziens is het laatste hier meer van toepassing dan het eerste. Deze inconsistenties leveren dus extra informatie op. Maar zeker weten kunnen we dat niet op basis van huidige data.

Het goede nieuws is dat deze inconsistenties in dezelfde mate voorkomen in de 2004 data. De vergelijkbaarheid tussen beide jaren is niet in het geding. Als er een overschatting is van lichamelijk letsel is dat in ieder geval voor beide jaren het geval.

Het is niet mogelijk om aan de hand van deze data te beslissen welke van de twee belangrijkste verklaringen van toepassing is. Er zijn twee mogelijkheden tot vervolgonderzoek

- Rechtstreeks vragen aan medewerkers DJI naar ervaringen in de privésfeer. Dit zou dan ongeveer 15% moeten zijn.
- Een onderzoek met dezelfde vragenlijst onder medewerkers met een publieke taak maar voor wie het omgaan met criminelen geen ‘core business’ is. Denk daarbij aan buschauffeurs en treinconducteurs. Als daar dezelfde discrepantie optreedt gaat het inderdaad om incidenten in de privésfeer.

Hoe dan de items te interpreteren.

Op basis van de overwegingen moeten de de vragen “In welke mate heeft u persoonlijk te maken gehad met lichamelijk geweld door” geïnterpreteerd worden als: “Bent u (Vindt u dat u) *slachtoffer* bent geweest van lichamelijk geweld door” , zonder dat de vraag in het instrument daadwerkelijk veranderd wordt, dat zou de vergelijkbaarheid met de bestaande data corrumperen. Lichamelijk letsel tengevolge van geweld kan als zodanig geïnterpreteerd worden.

Mogelijk kunnen kan er een item worden toegevoegd. Bijvoorbeeld door te vragen om er nogmaals over na te denken en ook incidenten mee te rekenen waarbij een gedetineerde ernstig gestrest of verward was en dat fysiek op u afreageerde. Hier moet nog goed over nagedacht worden, een vragenlijst moet ook niet te lang worden.

Er is geen reden om aan te nemen dat de besproken inconsistenties ook voorkomen bij de andere delen van de vragenlijst. De problematiek is gerelateerd aan de aard van de items over geweld en lichamelijk letsel tengevolge van geweld. Voor intimidatie en ongewenste seksuele aandacht en hun gevolgen kunnen de inconsistentie worden afgedaan als slordig invullen.

Het is mogelijk om de vragen over ervaringen met geweld, ongewenst seksuele aandacht en intimidatie, alsmede de gevolgen daarvan ook te schalen. Er zijn dan vijf sub-schalen die waarschijnlijk wat betrouwbaarder zijn dan elk van de 22 individuele items. Ze zijn echter wat lastiger te interpreteren en er moet een normering worden vastgesteld.

De aantallen

Eerder in dit rapport is vermeld dat een survey voordelen heeft omdat er dan data boven tafel komen die niet in de officiële registratie voorkomen. Wat wel goed geadmistreerd wordt is ziekteverzuim en medische behandelingen op de werkplek. Daardoor is het in principe mogelijk de vragen over ernstig lichamelijk voor een deel te valideren omdat er van het werk verzuimd wordt. Op het moment van schrijven zijn deze data echter niet beschikbaar. Uit telefonisch overleg met Ron Scherf (Adviseur integrale personele veiligheid Dienst Justitiële Inrichtingen) blijkt dat het management van de Justitiële inrichtingen zich niet kunnen vinden in de hoge aantallen ernstig lichamelijk letsel, deze zijn niet in de cijfers over verzuim van het werk terug te vinden. De precieze reden voor deze discrepantie kan ook niet zonder verder onderzoek worden vastgesteld. Het meest aannemelijk is dat de vragen over lichamelijk letsel ruimer worden geïnterpreteerd door de respondenten dan door de makers van de vragenlijst bedoeld was.

Gebruikte literatuur

Borgers, N., Lindert, H. & Kuijpers, I. (2007). *Resultaten Monitor agressie en geweld, 2007 versus 2004. Werkdocument BBC DJI*. Bussum: orbis B.V.

Biessen, P.G.A. (1992). *Oog voor de menselijke factor. Achtergrond, constructie en validering van de Basisvragenlijst Amsterdam*. Amsterdam: Swetz & Zeitlinger

Bogaerts, S. & Den Hartogh, V. (2007). *Onderlinge agressie van personeelsleden in penitentiare inrichtingen. Werkdocument*. Den Haag: WODC.

Kunst, M., Schweizer, S., Bogaerts, S. & van der Knaap, L. (2008). *Onderlinge agressie en geweld, posttraumatische stress en arbeidsverzuim in penitentiare inrichtingen*. Den Haag: WODC.

Bijlage

Tabel A1 Rechte tellingen van de variabelen die in de analyses gebruikt zijn (2004 en 2007 tesamen)

Ongewenste seksuele aandacht	Nee nooit	Ja 1 keer	Ja 2 keer	Ja 3 keer	Ja 4 keer of vaker
van gedetineerden	13193	994	543	205	650
van één collega	14168	848	307	117	156
van meerdere collega's	14820	399	220	81	94
van leidinggevende(n)	15125	251	135	41	35
Intimidatie	Nee nooit	Ja 1 keer	Ja 2 keer	Ja 3 keer	Ja 4 keer of vaker
van gedetineerden	9006	2234	1590	716	2032
van één collega	12876	1563	618	251	283
van meerdere collega's	14140	721	374	161	186
van leidinggevende(n)	12987	1235	632	307	381
Geweld	Nee nooit	Ja 1 keer	Ja 2 keer	Ja 3 keer	Ja 4 keer of vaker
van gedetineerden	12174	1493	862	362	659
van één collega	15173	239	118	33	22
van meerdere collegas	15325	124	98	31	15
van leidinggevende(n)	15249	140	107	43	34
Letsel	Nee nooit	Ja 1 keer	Ja 2 keer	Ja 3 keer	Ja 4 keer of vaker
heeft u licht letsel opgelopen	12547	1503	752	334	453
heeft u ernstig letsel opgelopen	15126	280	107	48	30
Verzuim en functioneren	Nee nooit	Ja 1 keer	Ja 2 keer	Ja 3 keer	Ja 4 keer of vaker
Heeft u wel eens verzuimd van uw werk de afgelopen 12 maanden	14254	693	352	144	131
Heeft u langer dan 4 weken verzuimd de afgelopen 12 maanden	14920	389	124	65	86
Heeft u wel eens minder goed gefunctioneerd de afgelopen 12 maanden	12012	2119	942	241	249
Heeft u langer dan 6 weken minder goed gefunctioneerd de afgelopen 12 maanden	14546	551	254	101	126

Tabel 2 Factorladingen voor de 5 factoren uit de factoranalyse en oblique rotatie (2004 en 2007 data tesamen)

Variabelen	Factoren				
	Factor1	Factor2	Factor3	Factor4	Factor5
e60 lichamelijk geweld door meerdere collega's	0.869	-0.302	0.142	-0.257	-0.254
e59 lichamelijk geweld door één collega	0.829	-0.275	0.189	-0.235	-0.293
e61 lichamelijk geweld door leidinggevende(n)	0.747	-0.257	0.083	-0.174	-0.202
e65 heeft u ernstig letsel opgelopen	0.649	-0.423	0.275	-0.191	-0.109
e66 heeft u wel eens verzuimd van uw werk de afgelopen 12 maanden	0.277	-0.914	0.131	-0.143	-0.119
e67 heeft u langer dan 4 weken verzuimd de afgelopen 12 maanden	0.400	-0.751	0.081	-0.138	-0.125
e69 heeft u langer dan 6 weken minder goed gefunctioneerd de afgelopen 12 maanden	0.274	-0.665	0.155	-0.138	-0.323
e68 heeft u wel eens minder goed gefunctioneerd de afgelopen 12 maanden	0.109	-0.615	0.260	-0.141	-0.391
e58 lichamelijk geweld door gedetineerden	0.172	-0.127	0.818	-0.121	-0.162
e64 heeft u licht letsel opgelopen	0.235	-0.230	0.710	-0.079	-0.109
e54 intimidatie door van gedetineerden	-0.035	-0.088	0.709	-0.241	-0.339
e51 ongewenste seksuele aandacht van één collega	0.257	-0.169	0.084	-0.857	-0.286
e52 ongewenste seksuele aandacht van meerdere collegas	0.335	-0.179	0.070	-0.852	-0.293
e50 ongewenste seksuele aandacht van gedetineerden	0.031	-0.088	0.229	-0.683	-0.116
e53 ongewenste seksuele aandacht van leidinggevende(n)	0.549	-0.237	0.047	-0.553	-0.273
e55 intimidatie door één collega	0.186	-0.201	0.197	-0.280	-0.865
e56 intimidatie door meerdere collega's	0.268	-0.221	0.150	-0.300	-0.850
e57 intimidatie door leidinggevende(n)	0.210	-0.222	0.212	-0.142	-0.653

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.